

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. І.І.МЕЧНИКОВА

САВЕЛЬЄВ ГЕННАДІЙ СЕРГІЙОВИЧ

ПОЛІТИКА США СТОСОВНО КУБИ У 1980-ті -
НА ПОЧАТКУ 90-х р.р.

Аналіз концепцій американської політології.

Спеціальність 23.00.04. - Політичні проблеми
міжнародних систем та глобального розвитку

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса-1997

- Науковий керівник: доктор історичних наук, академік Академії політичних наук України, професор АППАТОВ С. Й.
- Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор Кириченко В.П., кандидат історичних наук, доцент Савицький К.І.
- Провідна організація: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України

Захист відбудеться 24 червня 1997 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої Вченої ради К.050109 в Одеському державному університеті ім.І.І.Мечникова за адресою: 270058, м.Одеса, Французький бульвар, 24/26, ауд.60.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Одеського державного університету ім.І.І.Мечникова за адресою: 270100, м.Одеса, вул. Преображенська, 24.

Автореферат розісланий 24 травня 1997 р.

Вчений секретар
спеціалізованої Вченої ради

доцент

ВАЛІГУРСЬКИЙ П.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Бурхливі політичні та економічні зміни в світі, що відбуваються протягом останніх десяти років, пов'язані з кінцем «холодної війни», розпадом Радянського Союзу та з утворенням суверенних, незалежних держав на його території, призвели до кардинальних змін в суспільних, насамперед, в історичних науках. Очищення від заідеологізованості, однобічного класового підходу до оцінки історичних подій, прагнення до більш глибокого та об'єктивного аналізу минулого та сьогодення в повному обсязі характерне і для сучасної історичної науки.

Прагнення до нового погляду на світ, на своїх партнерів по колишньому соціалістичному табору, на своє місце у новій структурі міжнародних відносин Схід-Захід характерне для незалежної України. У зв'язку з цим зрозумілі причини переоцінки відносин з сучасною Кубою, її відносин з США, перспективи і проблеми їх розвитку.

Тема дисертаційного дослідження - вивчення еволюції зовнішньої політики США стосовно Куби у 1980-1995 р.р. крізь широкий спектр поглядів в американській політології - обумовлена необхідністю визначити глибинні причини тривалої кризи у двосторонніх відносинах, спроба автора більш об'єктивно, ніж в ряді робіт минулих років, розглянути відповідальність обох сторін за її існування. Це також пов'язане з тим, що керівні кола США і сьогодні сприйма-

ють Кубу, як «нову загрозу» після «холодної війни», здійснюючи адекватну зовнішню політику. Крізь призму зовнішньополітичних концепцій США стосовно Куби, а також полеміки в середовищі американських політологів та істориків можна виявити об'єктивні та суб'єктивні фактори, що визначають еволюцію зовнішньої політики США стосовно Куби, а також зробити певний прогноз її подальшого розвитку.

Актуальність обраної для дослідження теми визначається і тим, що аналіз літератури, присвячений оцінкам політики США стосовно Куби - важливому напрямку сучасної американської зовнішньої політики в Латинській Америці - дозволяє прослідкувати особливості взаємозв'язків між науковими розробками та реальною державною політикою. Здійснюючи такий аналіз, необхідно враховувати тісні стосунки між політичною наукою та внутріполітичною боротьбою в питаннях зовнішньополітичної діяльності США в цілому, і формуванням регіональної політики зокрема.

Зазначена актуальність теми дослідження виділила і наукову проблему дисертації: відповідність американо-кубинських відносин 80-90-х років їх адекватному відображенню в американській політології.

Вивчення цієї наукової і практичної проблеми зумовило вибір дисертантом концепції дослідження, в основу якої закладений цивілізаційний підхід.

Слабкий вплив американських політологів та істориків на розробку кубинської політики США робить її неефективною

і безперспективною. Виходячи із зазначеної наукової проблематики і концепції, об'єктом дослідження є політика США стосовно Куби у 80-90-х роках, а предметом - американська політологія американо-кубинських відносин.

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ТЕМИ

У Радянському Союзі у 80-ті - на початку 90-х років видано чимало серйозних досліджень, присвячених зовнішній політиці США в Латинській Америці, в яких певною мірою порушуються проблеми американо-кубинських відносин в даний період часу. Це, насамперед, фундаментальні монографії, підготовлені авторськими колективами Інституту США та Канади РАН, Інституту загальної історії РАН, Інституту Латинської Америки РАН¹.

Серйозні дослідження здійснюються в Інституті світової економіки та міжнародних відносин РАН², у Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка, Інституті світової економіки та міжнародних відносин НАН України³, в Одеському державному університеті ім. І.І.Мечникова⁴.

1. История США в 4-х т. /Гл.редактор Г.Н.Севостьянов. - М.,- 1987.-С.744. Современная внешняя политика США в 2-х томах. Под редакцией Г.А.Трофименко. -М., 1986.-с.479/ Латинская Америка. Новые реалии 90-х г. /отв.редактор А.Д.Бекаревич. -1992.

2. Вишня Г.Ф. США-Латинская Америка: внешнеполитические отношения в современных условиях.-М.,-1978.-С.142.

3. Пацук В.В. Куба: революция и внешняя политика.- Киев.-1989.-С.315. Кириченко В.П., Тарасов К.С. С имперских позиций. Неколониализм США в Латинской Америке.- Киев,-1984.-С.154.

4. Аппатов С.И., Глебов В.В, Коваль И.Н., Райнов П.Я. США: современная внешнеполитическая мысль.- Одесса,-1992.-С.236.

Різноманітні аспекти кубинської політики США висвітлені в статтях і монографіях, що належать перу Алексєєва В., Бекаревича А.Д., Бородасва В.А., Борисова В.Ю., Бурлацького Ф.М., Володимирова В.Х., Гвоздарьова Б.І., Гриневича Є.А., Дубіни А., Дарусєнкової О.Т., Посконіної Л.С., Кириченка В.П., Пащука В.В. та ін. Проте, узагальнюючого концептуального політологічного дослідження зазначеної теми до цього часу не проведено. Російські та українські автори не ставили собі за мету подати предметний аналіз американської політології, яка вивчає кубинську політику США у 80-і- на початку 90-х років, що є предметом цього дослідження.

Якщо характеризувати дослідження американо-кубинських відносин у радянській політології 80-х років, необхідно підкреслити високий науково-теоретичний та професійний рівень виданих праць, розширення діапазону досліджень, вдосконалення методики роботи з першоджерелами.

Свідченням цьому є монографії Гриневича Є.А., Гвоздарьова В.І., Кириченка В.П., Тарасова Н.С., Володимирова В.Х., Пащука В.В. та Мендеса-Круса А., Бурлацького Ф.М., Бушусва В.Г.¹

1. Гриневич Э.А., Гвоздарёв Б.И. Куба в мировой политике. - М.-1984.-С.576. Кириченко В.П., Тарасов К.С., Указ соч.

Владимиров В.Х. Куба в межамериканских отношениях.-М.-1984.-с.302. Куба: четверть века по пути социалистического созидания /Под ред. В.В.Пащука. А.Круса.-Киев.-1984.-С.229.

Бурлацкий Ф.М. Вожди и советники. О Хрущеве, Андропове и не только о них.-М.-1990.-С.383.

Бушуев В.Г. Латинская Америка - США: революция и контрреволюция.-М.-1987.-С.276.

Разом з тим, ці наукові роботи написані з ортодоксальних позицій партійно-комуністичної ідеології, з чим не можна погодитися, оскільки вони істотно викривляють стан справ в кубино-американських відносинах. Поряд з тим, ці роботи містять в собі об'ємний фактичний матеріал, який дає можливість аналізу американо-кубинських відносин на новій основі.

Процес переосмислення відносин США та кастровської Куби розпочався незабаром після розпаду СРСР та утворення суверенних незалежних держав. Цей процес розпочався в науці та публіцистиці і набув подальшого розвитку в політиці. В оцінках кастровського режиму, і особливо його самого як вождя, викреслюється більш об'єктивний підхід у пострадянській політології. Насамперед ці оцінки знайшли своє відображення в наукових роботах молодих українських політологів, істориків, а також в роботах Кириченка А.В, Вороніна В.Н., Парамонова В., Дубіни А. і російських журналістів Бая Є., Басіна А. В них висвітлюються причини та наслідки кризи кастровського режиму і його намагання інтегруватися у світові ринкові відносини.¹

1. Бай Е. Кубинская драма: шаги за сценой// Известия.-1993.-№52.-С.7

Басин А. Россия и Куба: назад в будущее?// Московские новости.-1995.-№72.-С.10.

Парамонов В. Кубинский капитализм для своих.// Зеркало недели.-1995, 29 апреля.-С.13.

Дубина А., Заливайко М. «Любвеобильные братья», «старый лис», «Фидель» и Вашингтон //Зеркало недели.-1996, 16 марта.-Сб.

Кириченко А.В. Формирование латиноамериканской политики США в 80-е годы.-Киев:Киевский государственный университет им. Т.Г. Шевченко:1993С.227.

Воронин В.Н. Українсько-кубинські відносини в 1960-1994 р.р.// Автореферат кандидатської дисертації з загальної історії.-Київ.-1995г.-С.20

Основне завдання дисертаційного дослідження - провести аналіз еволюції концепцій американських політологів відносно політики США стосовно Куби з 1980 по 1995 рік.

У ході дослідження автор вирішував такі конкретні завдання:

- визначити в роботах американських політологів місце та роль зовнішньої політики США в американо-кубинських відносинах у 1980-1995 рр.;

- прослідкувати взаємозв'язок та взаємовплив науки і політики, у даному випадку - американської політичної науки і процесу формування та здійснення політики США;

- проаналізувати інфраструктуру досліджень американо-кубинських відносин у американській політології;

- систематизувати та класифікувати роботи американських авторів, виходячи з їх належності до різних напрямків, шкіл і течій політичної науки США.

Для вирішення останнього завдання використовується традиційна схема напрямків в американській політології та історіографії, в розробці якої найактивнішу участь взяли представники одеської наукової школи (Аппатов С.Й., Глебов В.В., Коваль І.М., Райнов П.Я.). Вивчення робіт американських вчених в рамках напрямків зовнішньополітичної думки США дозволяє дослідити процес впливу політології на формування реальної політики. Разом з тим, необхідно врахувати те, що представники одного й того ж напрямку можуть

відрізнятися в деяких оцінках, концепціях та методах досліджень. Незважаючи на це, вони подібні в своїх політичних, ідеологічних позиціях, оцінках зовнішньої політики країни в цілому. Необхідно також взяти до уваги те, що автори можуть еволюювати в своїх поглядах, займати граничні позиції, що ускладнює завдання визначення їх місця у конкретному напрямку американської політології.

Джерелами даного дослідження були роботи американських політологів та істориків-дослідників з проблем країн Латинської Америки та Карибського регіону, а також економістів, соціологів, провідних публіцистів та політичних діячів, присвячені формуванню та здійсненню політики США стосовно Куби. Введення до наукового обігу праць такого широкого кола фахівців обумовлене міжпредметною інтеграцією, характерною для сучасного етапу розвитку політичної науки. Крім того, необхідно підкреслити, що серед американських вчених дуже часто дипломат, політик, політолог та історик - одна особа.

При написанні цієї роботи досліджувалися монографії та статті американських і кубинських вчених, матеріали конференцій, семінарів, бюлетнів, дослідницьких інститутів та центрів. Також використані матеріали американської, радянської, російської та української періодики, роботи деяких американських публіцистів.

Хронологічні рамки дисертаційної роботи охоплюють період з 1980 р. до 1995 р. Це пов'язане з тим, що попередній

період досить повно досліджений у вітчизняній політології, і тому є необхідність заповнити наступну прогалину у вивченні зазначеної теми. Важливу роль відіграють такі обставини: наприкінці 80-х - на початку 90-х років відбувається ліквідація Варшавської угоди та розвал СРСР, які у свою чергу спричинили кардинальні зміни геополітичних обставин у світі. Все це певною мірою вплинуло на зовнішню політику США стосовно Куби та на становище останньої у світовому співтоваристві.

Методологічною основою дослідження є принципи системного аналізу, аналітичний підхід, порівняльно-історичний метод. Такого гатунку теоретично-методологічний підхід пов'язний з тим, що дисертаційна робота виконана на грані двох галузей наукового пізнання - політології та історії.

Необхідно підкреслити, що було б невірним, відкидаючи деякі колишні стереотипи наукового пізнання, зневажити соціальними та ідеологічними критеріями для вивчення широкого спектру американської зовнішньополітичної думки.

Наукова новизна дисертації обумовлена змістом теоретичних положень та висновків, сформованих в ній, а саме:

- вперше у вітчизняній політології на підставі сучасних наукових позицій та підходів проведений комплексний аналіз концепцій американської політології зовнішньої політики США стосовно Куби у 1980-1995 рр.;

- проведена систематизація та класифікація робіт американських вчених у залежності від їх належності до різних

напрянків американської політології, зовнішньої політики США на її кубинському напрямку;

- вперше введені до наукового обігу найновіші роботи американських політологів;

- зроблена спроба прогнозу як зовнішньополітичної думки, так і практичної політики США стосовно Куби;

- опрацьовані практичні рекомендації українській дипломатії з цієї проблеми.

На захист виносяться такі положення:

- з 1980 по 1990 рр. на формування американської політики стосовно Куби переважний вплив мали зовнішні фактори, а з 1991 р. - внутрішні фактори соціально-економічного розвитку США;

- у досліджуваній період концепції консерваторів та лібералів у галузі економіки, політики та ідеології змагаються у боротьбі за більший вплив на формування зовнішньополітичної думки і формування практичної політики США стосовно Куби;

- незважаючи на намічену тенденцію до зближення ліберального та ліворадикального напрямків у американській політології 80-90-х років зберігається диференціація поглядів конкретних носіїв цих напрямків під час дослідження політики США стосовно Куби;

- на початку 90-х років під впливом концепцій вчених політика США стосовно Куби зазнала певних змін, а роль

Куби у системі зовнішньополітичних пріоритетів США помітно збільшиться.

Провідну роль як у наукових дослідженнях, так і в політиці зберігають представники помірно-консервативних поглядів.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження визначається новизною та комплексним підходом до аналізу поставленої проблеми. Результати дисертації можуть бути використані для подальшого більш глибокого вивчення суміжної проблематики, а також для використання практичними працівниками зовнішньополітичних закладів України. Матеріали, основні ідеї та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані при створенні навчальних програм, вузівських курсів, спецкурсів, семінарів з політології, теорії та історії міжнародних відносин і зовнішньої політики, історії Куби.

СТРУКТУРА І КОРОТКИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ.

Структура роботи обумовлена реальним розвитком історичних подій та відповідним розвитком зовнішньополітичної думки США і складається з трьох розділів, вступу і висновків.

Перший розділ - «Аналіз політики США стосовно Куби у 80-і -напочатку 90-х років у американській консервативній політології» присвячений аналізу цього напрямку у політології США, який вивчає розвиток американо-кубинських відносин. Серед академічних центрів, інститутів та університетів США, зорієнтованих взагалі на консервативні підходи до вивчення проблеми, слід відзначити такі: Центр

дослідження Західної півкулі при Американському незалежному інституті суспільно-політичних досліджень у Вашингтоні, Центр латиноамериканських досліджень при Піттсбурзькому університеті, Латиноамериканський та Карібський центри досліджень при Флоридському міжнародному університеті, Інститут міжамериканських досліджень та Дослідницький інститут вивчення Куби при Майямському університеті.

Консервативний напрямок у політології США фактично складається з двох течій: вкрай консервативної та помірно-консервативної. Вкрай консервативні дослідники традиційно притримуються антикубинської політики, вважають Кубу «джерелом зла» для США та усього світу, намагаються неухильно провадити жорстку політику стосовно неї.

Найбільш типові у цьому відношенні монографії і статті Л.Ленглі (початкові роботи), М.Козака, Г.Тревертона, А.Левія де Вароне, Х.Сухлицького, Д.Фернандеса, С. Рейсса.¹

У дискусіях вкрай консервативних політологів щодо факторів, які мають суттєвий вплив на формування зовнішньої політики США стосовно Куби, підкреслюється

1. Langley L. The Cuban policy of the United States: a brief history.-New-York.-P.203. Castro's «Special period in time of peace»/A conference by The Cuban American national foundation. October, 11, 1990,-Washington/-1990.-P.52; U.S.- Cuban relations in the 1990-s /Ed. by G.Domingez. R.Hernandez.-Boulder-L-1989.-P.240; Cuban exiles in Florida: their presence and contribution /Ed. by A.Yorge, G.Suchlicki, A.Levya de Varona/-Miami.-1991.-P.370; Reiss.S.Cuba's 'diving Death// NewsWeek.-1993.-Yanuary.-P.20-23.

важлива роль кубино-американської діаспори у США.

Саме вона виступає за проведення найжорсткішої політики стосовно Куби з метою зміни існуючого там суспільного ладу. Така позиція є найбільш характерною для величезної та найвпливовішої суспільної організації кубино-американців у США - Кубино-американського національного фонду під керівництвом Х.Мас-Каноси. Фонд має тісні взаємозв'язки з науковими та учбовими закладами на усій території США, що дає змогу йому активно впливати на формування поглядів наукової громадськості США з одного боку, а з іншого, підтримуючи антикубинське лоббі у Конгресі США, активно впливає на формування кубинської політики адміністрації Р.Рейгана, Д.Буша, Б.Клінтона.

Найбільш аргументовано ці положення американо-кубинських взаємовідносин досліджені в роботах та статтях А. Левія де Вароне, Х. Сухлицького, А. Джордже.¹

Іншою темою дискусії в середовищі вкрай консервативних дослідників США є « особливий період мирного розвитку соціалізму» на Кубі та соціально-економічний і політичний стан цієї країни під час зміни балансу сил Схід-Захід. Вони гостро звинувачують Кубу за те, що, не звертаючи уваги на демократичні зміни, які відбуваються в країнах Східної і Центральної Європи (котрі в минулому були надійними союзниками та партнерами кастрівської Куби), остання не

1. Cuban exiles in Florida: Their Presence and contribution/ -P.89-94.

вживає будь-яких заходів щодо реформування кубинського суспільства. Більш того, ці вчені звинувачують Ф. Кастро у погіршенні економічного становища на острові. Останній, намагаючись консолидувати кубинське суспільство шляхом масових репресій та активізації образу «зовнішнього» ворога, намагається тим самим уникнути пояснення справжніх причин кастрівського режиму. Разом з тим, вкрай консервативні політологи вважають, що єдиний шлях до вирішення цієї проблеми - знищення кастрівського режиму за допомогою військових сил.

Таку позицію з цього питання особливо чітко висловлюють М. Козак, Р. Ніксон, С. Рейсс.¹

Поряд з вищезазначеними авторами, які визначають погляди вкрай консервативного плану, активно розвивається помірно-консервативне крило у політології США. У цьому дослідженні воно висвітлене у роботах А. Ловенталя, К. Меса-Лаго, Г. Віарді, Т. Леонарда, Т. Ешбі, К. Блаз'єра, Л. Ленглі (пізні роботи), Е. Гонсалеса, Т. Фарера, Д. Черча, Д. Рефа, Д. Ньюхтерлейна, С. Пурселл.²

1. Castro's special period in a time of peace.- P.38-39; Nixon R. Seize the moment: America challenge in a one - superpower world.-New-York.-1992.-p.322;Reiss.Op.cit.-P.20

2.Lowenthal A. Partners in Conflict: The USA and Latin America.- Baltimore.-1987.-P.240; Cuba: After the Cold War /Edit.by C. Mesa-Lago.- Pittsburgh.-1993.-P.383; Wiarda H. The Democratic Revolution in Latin America.-History, Politics and U.S.policy.-New-York.-1990.-P.302; Latin America and U.S. foreign policy: Opposing viewpoints/ Edit by B.Szumski.-St.Paul.Minn.-1988.-P.239;

Langley L. America and the Americas: the United States in the Western Hemisphere.-London.-1989.-P.285; Cuba in the Nineties.- Washington.-1991.-P.128;

Farer Th. The Grand Strategy of the United States in Latin America.-New Jersey.-1988.-P.294; Church J.Good cop, bad cop// Time.-1994, September 12,-P.48-49; Ref D.From Exilles to Immigrants// Foreign affairs.- 1995. July/August.-p.76-89; Nuechterlein D.America overcommitted U.S. National interest in 1980 years.-Kentykke.-1985.-P.237; Pursell S. The Cuban illusion. Keping the Heat on Castro/ Foreign affairs.-1996.-N3.-P.159-161.

У своїх монографіях і статтях ці дослідники, які взагалі захищають зовнішньополітичний курс США стосовно Куби, критикують силові методи його здійснення, виступають за нормалізацію двосторонніх відносин, виходячи, звичайно ж, з пріоритету забезпечення безпеки США. Вказуючи на важливість «кубинської проблеми серед різноманіття зовнішньої політики США у Карибському регіоні, вони закликають захищати країни Центральної Америки та Карибського регіону від революційного впливу Куби. Одним з найважливіших аспектів цієї превентивної політики США політологи вважають «принцип попередніх умов», який ставить рішення нормалізації американо-кубинських взаємовідносин у пряму залежність від виконання кубинською стороною вимог американського уряду, а саме: замороження кубино-радянського та пострадянського економічного і військового співробітництва, вихід кубинських військ з-за кордону та припинення військової допомоги іншим країнам, гарантія демократичних прав і свобод кубинських громадян. Ці положення докладно розкриті у працях А. Ловенталя, Д. Ньюсома, Т. Ешбі.¹

Предметом активного обговорення американськими політологами є кубинська політика США в період президентства Р. Рейгана. Це зумовлено наявністю широкого спектру

1. Loventhal A. Op.cit.-P.167; Newsom D. The Soviet Brigade in Cuba. A Study in Political Diplomacy.- Bloomington, -1987.- P.11; Latin America and U.S. foreign policy: Opposing viewpoints.-P.134

джерел щодо цього періоду двосторонніх відносин, а також можливістю вчених та політологів розглянути минулі події на відомій відстані і надати їм вагомішої оцінки. Боротьба рейганівської адміністрації з «інфільтрацією міжнародного комунізму», активна підтримка нею дисидентського руху на Кубі, кампанія проти порушення прав людини на острові, попередження експорту кубинської революції за кордон - усі ці дії рейганівської адміністрації набули широкого відображення та схвалення у працях Г. Віарди, Т. Ешбі, М. Хейс, Д. Кайвіга.¹

Важливим аспектом дискусій у середовищі помірньо-консервативних дослідників є кубинська політика США при адміністрації Д. Буша і Б. Клінтона. Незважаючи на плюралізм поглядів та оцінок, наявних у американській науковій громадськості, спостерігається майже загальне визнання вченими принципу спадкоємності політики республіканської адміністрації Д. Буша та демократичної адміністрації Б. Клінтона стосовно «кубинської проблеми». Розробка та прийняття закону Торичеллі у 1992 р., підготовка та затвердження закону Хелмса-Бертон в 1996 р., на думку названих авторів, свідчать, що, незважаючи на відмінність партійних платформ, зберігається послідовна консервативна

1. Latin America and U.S. foreign policy: Opposing viewpoints.-P.113; United States Policy in Latin America: A quarter century of crisis and challenge, 1961-1986/Edit. by G.Martz,-Lincoln.-1989.-P.100; Reagan and the world/ Edit.by Kyvig O.-New.York.-1990.-P.105; Wiarda H. Finding our way? Toward maturity in U.S.- Latin American Relations.- Washington.-P.162

політика уряду США стосовно кастрівської Куби. Американські політологи (С. Пурселл, К. Блаз'єр, Ф. Черч, Д. Реф) зазначають, що головним методом повалення кастрівського режиму за останні роки є посилення економічного ембарго, яке спонукає кубинський уряд розпочати демократичні перетворення, на які він не спроможний і, таким чином, піде з політичної арени.

Наведений вище аналіз та визначені статистичні підрахунки свідчать про те, що вплив помірньо-консервативного крила в американській політології переважає, незважаючи на значну фінансову підтримку кубинської контрреволюційної діаспори та уряду США, суцільно консервативним та праворадикальним дослідницьким центром США.

У другому розділі - «Кубинська політика США в розробках ліберальних політологів США» - досліджується розвиток цього наукового напрямку американо-кубинських відносин. За кілька десятиріч склалася певна інфраструктура ліберальних дослідницьких центрів. На відміну від консерваторів, ліберали групуються в основному в таких академічних центрах: Центр міжнародних досліджень при Гарвардському університеті, Чикагський університет, Тафтський університет, Американський університет (Вашингтон), Сан-Франциський університет. Школа міжнародних досліджень при університеті ім. Джонса Гопкінса, Інститут досліджень Латинської Америки при університеті Північної Кароліни, Інститут Кубинських досліджень в Майямі, Мерилендський університет.

Особливістю підходів ліберальних політологів та істориків є аналіз двосторонніх відносин не тільки виходячи з американських національних інтересів, а також і в спробі дати об'єктивний аналіз кубинським інтересам і розвитку кубинської політики США. Вельми критично оцінюючи здійснення такої політики у 80-90-х роках, ці вчені констатують, що не тільки Куба, а і США несуть тягар відповідальності за їх погіршення. Вони виступають за відміну економічного ембарго проти Куби та ведення ділових переговорів з різних аспектів політики США стосовно Куби. Ліберальні вчені вважають, що трансформації Куби від тоталітарної держави до демократичної пріоритетну роль відіграватимуть саме внутрішні реформи на Кубі, а не зовнішній вплив, і тим паче, силові методи впливу з боку США. У розробках представників цього напрямку, на наш погляд, спостерігається центристський підхід до американо-кубинських відносин: прагнення глибоко дослідити об'єктивні труднощі у відносинах США та Куби і пошук шляхів їх подолання. Це праці Джона Кортади та Джеймса Кортади, У. Леогранде, Д. Домінгеса, У. Сміта, Ф. Бренера, К. Джеймсон, М. де Лос Анхелес Торрес, Д. Хафа, П. Хакіма, М. Шифтера, П. Фолк.

Одним з найосновніших предметів дискусій ліберальних політологів та істориків була можливість скасування економічного ембарго проти Куби, яке, на їх погляд, не сприяє нормалізації відносин між двома державами, пере-

шкоджас процесу інтеграції Куби до світового ринкового механізму та повністю себе дискредитувало як малоефективний метод здійснення зовнішньополітичної концепції США. Більш того, простежується тенденція збільшення економічного збитку США від економічної блокади Куби, в той час, коли союзники США по НАТО - Канада, Іспанія, Франція та інші держави - активно інвестують свої капітали в кубинську економіку, успішно конкуруючи з США у Карибському регіоні.

На підставі подібного аналізу такі вчені, як Д. Кортада, і Д. Кортада, У. Леогранде, Д. Хаф, У. Сміт, відстоюють необхідність нормалізації американо-кубинських відносин, розвитку співробітництва за умови збереження пріоритетів американських інтересів на Кубі.¹

Важливе місце під час обговорення зазначених проблем займає питання про перегляд доктрини Монро. Ця зовнішньополітична доктрина США, розроблена більш ста років тому, була і є фундаментальним принципом зовнішньої політики США в Західній півкулі. Проте після закінчення «холодної війни», після розпаду СРСР, ліквідації світової системи соціалізму та Варшавської угоди радикально змінився

1. Cortada Y., Cortada Y. U.S. foreign policy in the Caribbean. Cuba and C.America.- New-York.-1983.-P.174; Cuba; Internal and International affairs/ Ed.by G.Dominguez.- Beverly Hills.-1982.-p.187; Hough Y. The struggle for the Third World: Soviet Debates and American Options.- Washington.-1986.-P.72; Smith W. The closest of Enemies. A personal diplomatic account of U.S.-Cuban relations since 1957.-New-York.-1987.-P.287.

геополітичний стан Куби як плацдарму «світових сил соціалізму» в Західній півкулі. На думку американських вчених, Куба, втративши економічну та військову підтримку СРСР, перестала бути пріоритетним об'єктом у військово-стратегічних планах США в Карибському регіоні. Отже, на думку У. Сміта, Л. Шульца, Ф. Бренера, необхідно відмовитися від політики гегемонії США в Західній півкулі та розвивати регіональне співробітництво, поважаючи суверенітет усіх держав.¹

Серед тем дискусій в рамках ліберального напрямку політології США особливий інтерес проявляється до формування кубинської політики клінтонівської адміністрації. Це обумовлено сподіваннями та обережними прогнозами американських вчених щодо можливого поліпшення двосторонніх відносин з Кубою при адміністрації президента-демократа Б. Клінтона. Рекомендації мозкових центрів ліберальної політології - «Міжамериканського діалогу» і Центру ім. Вудро Вільсона про необхідність скасування економічного ембарго в обмін на демократичні реформи на Кубі - виявилися незатребуваними клінтонівською адміністрацією. Таким чином, сподівання політологів та частини політиків, які відстоюють ліберальні принципи кубинської політики США, не виправдалися. Орієнтація Б. Клінтона на Кубино-американський

1. Смит У. После доктрины Монро // Латинская Америка. - 1981. - №8. - С.14 Schoultz I. National security and United States Policy toward Latin America. - Princeton. - 1987. - P.287; Brenner Ph. From confrontation to Negotiation U.S. Relation with Cuba. - Boulder-London-1988. - P.85.

фонд, на республіканську більшість у Конгресі США не сприяють поліпшенню американо-кубинських відносин. Така оцінка подій подається в працях Д. Домінгеса, Д. Уолла, П. Хакіма, М. Шифтера, П. Фолк.¹

Співробітництво та взаємодія ліберальної політології і суспільно-політичних організацій «діалогового» тлумачення таких, як «Нове покоління», «Фридом Фаус», свідчать про тісний взаємозв'язок американської науки та суспільних організацій.

У третьому розділі - «Кубинська політика США в працях ліворадикальних політологів США» - досліджується розвиток ліворадикального напрямку американської політології та його трактування зовнішньополітичної доктрини США стосовно Куби. Протягом зазначених років сформувалася інфраструктура цих досліджень: Массачусетський технологічний інститут, Вісконсинський університет, Університет ім. Джонса Гопкінса, Центр досліджень Америки в Берклі, Дослідницький центр у Альбукерці (штат Нью-Мехіко), Корнельський університет, Коннектикутський університет, Йельський центр міжнародних та регіональних досліджень, Техаський університет (Даллас) та ін.

1. Domingues G. Secrets of Castro's staying power//Foreign affairs.-1993. Spring.-P.104; Wall Y.U.S.- Cuban policy is obsolete// Christian century.-1994. September.-P.804; Hakim P., Shifter M. United States -Latin American Relations: To the summit and Beyond// Current History.-1995. February.- Vol.94.- P.53; Falk P. Eyes on Cuba. U.S. Bussines and the Embargo// Foreign affairs.-1996. March/April.-P.15.

Для робіт представників ліворадикального напрямку характерна не тільки критика зовнішньої політики США, але й прагнення до перегляду основ їх зовнішньополітичного курсу, співчутливе ставлення до Куби та підтримка її права на самостійний розвиток. Це праці та статті Н. Чомського, К. Роббіна, Е. Бурштейну і Р. Бурштейн, Д. Бенджамін, Ф. Ная, Р. Нейштадта, Е. Мея, Т. Патерсона, Г. Сміт, С. Рейба, М. Морлея, Т. Беррі, Д. Преуч, Р. Велша та інших. Їх погляди є відображенням політичних та суспільних поглядів тієї частини американського суспільства, в якій сильні позиції традиційного радикалізму відповідають духу Американської революції ХУІІІ ст., демократичним традиціям американського народу. Саме тому ідеї кубинської революції 1959 р. мали певний позитивний резонанс у США. Про це пишуть у своїх працях Р. Велш, М. Морлей, Д. Бенджамін.¹

Критично досліджуючи розвиток кастрівської Куби, ці вчені в основному позитивно оцінюють її досвід. Розглядаючи розвиток американо-кубинських відносин за останні 15 років, вони стверджують, що не Куба, а офіційний Вашингтон є причиною конфронтації між двома державами. Так, Т. Патерсон і Г. Сміт вважають, що США повинні визнати відповідальність за 30-річну політику економічної блокади

1. Welch R. Response to Revolution: The U.S. and the Cuban Revolution (1953-1961).-London.-1985.-P.10; Morley M. Imperial State and Revolution.The U.S. and Cuba/1952-1986.-P.9; Benjamin G. The United States and the origins of the Cuban revolution : An Empire of Liberty in an Age of National Liberation.-Princeton.-1990.-P.4

проти Куби та спробувати відшкодувати заподіяний збиток. Принципи політичної відповідальності США за негативні наслідки стосовно Куби простежується практично у всіх роботах ліворадикальних політологів, починаючи з праць професора В. Вільямса - одного з основоположників цього напрямку, та закінчуючи його учнями і послідовниками.

Однією з центральних проблем в дискусіях політологів та істориків є оцінка особистості самого Ф. Кастро, його еволюції як політичного діяча з прозахідних позицій до прокомуністичних поглядів.¹

Так, Г. Сміт, Р. Нейштадт, Е. Мей, Т. Патерсон вважають, що початкові політичні погляди Ф. Кастро були далекі від комуністичної ідеології і більш близькі до позицій ліворадикального руху, що й обумовило позитивний резонанс США щодо кубинської революції. Далі вони визначають, що проведення націоналізації власності американських корпорацій на Кубі, відсутність продуманої політики компенсацій призвели до різко негативної реакції американського істеблшменту щодо дій кубинського уряду. Кастро різко змінив курс кубинського керівництва, переорієнтувавши його на СРСР та його союзників у Європі, що викликало обурення уряду США. Ліворадикальні вчені констатують уміння Ф. Кастро маніпулювати ліворадикальними пере-

1. Smith G. Morality, reason and power: American diplomacy in the Carter years.- New-York.-1986.-P.116; Neustadt R., May E. Thinking in Time. The Uses of History for Decision-Makers.- New-York.-1986.-P.141; Paterson Th.Op.cit.-P.242

конаннями частини американської еліти та студентства з метою натиснути на США, аби змінити політику США стосовно Куби, а також з метою створення позитивного образу кастрівської Куби як держави, яка втілює ніби-то ідеї демократії і прогресу.

Поряд з тим, американські дослідники Т. Патерсон, Г. Сміт та інші відзначають, що Ф. Кастро активно використовував ідеї лівого радикалізму серед громадськості латиноамериканських країн для стимулювання антиамериканських настроїв та підтримки процесів інтеграції, які не передбачають участі США.

У завершенні дисертації підбиті підсумки дослідження та сформульовані його висновки, які полягають в тому: в американській політології, яка вивчає політику США стосовно Куби в 1980-1995 роки, відбувається помітна диференціація поглядів в рамках різних її напрямків - консервативного, який включає крайнє і помірне крило, ліберального та ліворадикального. При цьому простежується очевидний взаємозв'язок та взаємозалежність між поглядами вчених і конкретними зовнішньополітичними рішеннями та акціями американського уряду.

Далі, при класифікації американських досліджень з вказаних напрямків, слід відзначити, що якщо перше - консервативне крило - традиційно притримується різких антикубинських позицій, вважає Кубу «джерелом зла» для США і наполягає на подальшому проведенні жорстокої економічної

та політичної блокади Куби, друге- помірньо-консервативне крило - в цілому захищає зовнішньополітичний курс США стосовно Куби і критикує лише «надмірні» силові методи його здійснення, але при цьому виступає за нормалізацію двосторонніх відносин, то третє (ліберальне) займає позиції «арбітра» поміж консервативним і ліворадикальним напрямками. При цьому вони рішуче виступають за нормалізацію і поліпшення американо-кубинських відносин. Стосовно ліворадикального напрямку його представники відстоюють точку зору, що не Куба, а США винні в тривалій більш як 30 років конфронтації двох країн і несуть відповідальність за економічну блокаду кубинської держави, витрати якої мають бути компенсовані.

Як визначило проведене дослідження, пріоритетні позиції у вивченні політики США стосовно Куби займає помірньо-консервативне крило в американській політології, яке відображає панівне ставлення сучасного американського суспільства до кубинського питання, а саме: підтримка нормалізації міждержавних відносин з Кубою разом зі збереженням економічного ембарго проти Гавани. Незважаючи на протиріччя такої позиції, вона має під собою аргументоване обґрунтування.

Так, американська громадська думка, виступаючи за позитивний розвиток двосторонніх відносин з Кубою, вважає це можливим разом зі збереженням жорсткої позиції до кастрівського режиму, вона вимагає доказів внутрішнього

реформування Куби від тоталітарної держави до демократичної. Тільки після проведення демократизації кубинського суспільства стануть можливими більш радикальні зміни в американській громадській думці.

Як свідчить проведене дослідження, можна виявити п'ять характерних реакцій наукової громади США, та і широкої американської громадськості в цілому на формування зовнішньополітичного курсу США стосовно Куби. По-перше, простежується помітне збільшення прихильників нормалізації відносин США і Куби. Триває серйозний і в цілому досить об'єктивний аналіз складнощів і труднощів, з якими зіштовхується процес нормалізації двосторонніх відносин. Збільшується порозуміння безперспективності процесу силового тиску на Кубу, але зберігається тенденція підтримки економічного ембарго проти неї. Збільшується порозуміння серед раціонально мислячих тієї обставини, що нормалізація відносин з Кубою вигідна не тільки їй, але й США, і всьому латиноамериканському регіону, і здійснюватись вона повинна за рахунок реформування Куби внутрішніми, а не зовнішніми силами. По-друге, широко розповсюджена в наукових колах думка про те, що відповідальність за конфронтацію між двома країнами несе не тільки Куба, а й США, які притримуються неуступної жорсткої політики стосовно Куби. По-третє, спостерігається з боку певних кіл у США необхідність перегляду не лише форм і методів діяльності американської дипломатії стосовно Куби, але й

основоположної концепції США у Латинській Америці - «доктрини Монро», яка більше не відповідає перетворенням, що відбуваються на континенті. По-четверте, спостерігається разом з тим тенденція певних політичних угруповань США зберегти «жорсткий курс» стосовно Куби, продовжуючи здійснювати політику її економічної та політичної ізоляції - аж до самого повалення режиму Кастро та відновлення дореволюційної влади. Хоча такі погляди з плином часу зменшуються, але було б помилковим їх недооцінювати. Вони ще вельми впливові не тільки у науковій, академічній еліті, але й у американського істеблішменту в цілому. По-п'яте, не звертаючи уваги на передвиборні гасла демократів про необхідність змін, кубинська політика адміністрації Б. Клінтона в цілому провадиться в республіканському, помірньо-консервативному руслі. Про значні зрушення в лібералізації цих відносин поки що не можна стверджувати. Більш того, підписання президентом Б. Клінтоном жорсткого закону Хелмса-Бертона в лютому 1996 р., який передбачає нові антикубинські санкції, свідчить про збереження «status quo» у двосторонніх відносинах.

Апробація дисертації. Основні висновки і положення дисертаційного дослідження доповідалися на засіданнях науково-практичної конференції «Актуальні проблеми історії міжнародних відносин нового та новітнього часу» в 1996 р., на щорічній звітній конференції викладачів Одеського державного університету в 1997 р., на наукових семінарах з теорії та історії міжнародних відносин в Одеському Будинку вчених в 1995-1997 рр.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНІ
В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ АВТОРА:

1. Савельев Г. С. Политика в США в отношении Кубы (1980-1995 гг) Анализ концепций американской консервативной политологии //Одесса.-1997.- С.64.

2. Савельев Г. С. Американо-кубинские отношения (1980-1995 гг) Анализ концепций американской либеральной и леворадикальной политологии. // Одесса.-1997.-С.70.

3. Савельев Г. С. Политика США в отношении Кубы 80-в начале 90-х годов. Анализ американской историографии. //Деп. в ГНГБ Украины. -Одесса,-1994,-С.25

4. Савельев Г.С. Политика США в отношении Кубы 1980-в начале 1990 годов. Анализ американской немарксистской историографии и политологии. //Научно-практическая конференция «Актуальные проблемы истории международных отношений нового и новейшего времени. Тезисы.-Одесса.-1996.-С.168-170.

Saveliev G.S. The U.S. policy towards Cuba (1980-1995). Analysis of american political science concepts. The dissertation is submitted for an academic degree of Candidate of Political Science in speciality 23.00.04.- Political problems of international systems and global development. Odessa State University. Odessa, 1997.

It has been considered in this investigation the contradictions on the occasion of principal problems of American policy towards Cuba in concepts of American political scientists. There has been observed the interaction and interdependency

of American political science and the process of forming and realization of the foreign U.S. policy, analyzed infrastructure of investigation of American-Cuban relations. The efforts of systematization and classification of American political scientists are under taken in the limits of investigations of the given problem. Савельев Г. С. Политика США в отношении Кубы в 1980-н. 1990-х годов. Анализ концепций американской политологии. (Рукопись).

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 - Политические проблемы международных систем и глобального развития. Одесский государственный университет им. И. И. Мечникова. Одесса. 1997.

В исследовании рассматриваются противоречия по основным проблемам политики США в отношении Кубы в концепциях американских политологов. Прослеживается взаимосвязь и взаимовлияние американской политической науки и процесса формирования и исследования политики США, анализируется инфраструктура исследований американско-кубинских отношений. Предпринимается попытка систематизации и классификации американских авторов в рамках исследования данной проблемы.

Ключові слова: зовнішня політика, сучасна американська політологія, консерватори, ліберали, ліворадикали, еволюція концепцій політології, США та Куба.

Тир. 100 экз.

436505

AB 37.989

AB 37.989